

حاضرین در این جلسه همراهِ لایحه قضی در این موضوع، موصوفه مکتوبه صدارت عظمی گذر جواب لایحه مجلس فرخنده بود نرات شد. مضمون آن ترمیم یا اصلاح بود.

مکتوبه مجلسی محترم که در خصوص اصلاح امر خیارخانه و روزگاران ترتیب و نظم آن بعهده کیانی نوشته شده بود، بر عرض حضور مبارک همایونی رسانده پس از ملاصقه اظهار فرمودند: در صورتیکه تمام این اصلاحات و اصلاح این امر منوط بوا گذاردن آن بعهده کیانی و مداخله و نظارت ملت در آن باشد البته لازم است کفیل و اقدام شود. و مانظور که مجلس مقرر داشته مقرر فرمودند ترتیب و نظم و تعهد این امر از روز جمعه بعهده کیانی محول شود و موسسین این شرکت حاضر شوند و ترتیب امور اساسی کیانی و قرارنامه آنرا معین نمایند.

لا یحیی بر مؤلفانی چند از طرف عموم طلاب مجلس نوشته شده بود اولاً استفسار کرده بودند که چرا از طرف مجلس مطالبه نظامنامه نمی شود.

ثانیاً چرا باید که از طرف مجلس ترتیب و تعهد امران بدهد و بیاجرت کیانی تصویب شد از طرف دولت تجویز نکرده ب حکومت محول داشتند.

ثالثاً مسئله تشکیل بانک ملی که تمام افراد ملت و غالب اعیان مملکت در تأسیس آن اظهار همراهی کرده و حاضر و مستعد تأسیس آن شده اند. چرا بعضی از روز را در بار همراهی و اقدام نمیکنند. و برای تشکیل آن حاضر و همراهی نمیشوند.

حاجی سید نصیر الله قلاب موضوع مشاجرات مابین روزگاران دولت و رؤساء ملت نزاع لفظی است و الا قلاب پررگان دولت در این موضوع اظهار همراهی کردند چنانچه حضرت والا شماع السلطنه حاضر شده بودند در تأسیس بانک ملی شرکت کنند و کمک فرمایند.

درباب اطلاق اینکه در چند روز قبل از طرف معاندین و مفسدین نشر شده بود مذاکرات شد بعضی خواستند صورت آن اعلان و اقرات کنند سایرین بواسطه عدم لیاقت آن منع کردند، بعضی ازو کلا راقبیده این بود که باید مرتکبین را بدست آورده و قبل از اینکه این اعلان بسایر ولایات فرستاده و منتشر شود سیاست و تنبیه کافی نمود.

بعضی اظهار داشتند که مطبعمایک متصدی طبع آن خنده و وزارت انطباعات مسئول آن هستند بالآخره بوجوب اکریت آراه شرحی بصدارت عظمی نوشته شده که از وزارت انطباعات استنطاق بشود که چرا این اعلان بطبع رسیده در صورتیکه وزارت انطباعات در سایر مطبوعات سختی و دقت فوق العاده میکند چرا در این باب اطلاع حاصل نکرده یا منع و جلوگیری ننموده است و لازم است که مباشر و مرتکب این عمل معلوم و مواخذه شود، لایحه از طرف خیارها نوشته شده بود که در آن لایحه از خسارات خود در قبال خیارها ترمیم کرده بودند. پس از نرات لایحه آنها و اختتام مجلس چند نفر از ریش سفینان آنها را برای تطبیقات باطلان دیگر خواستند بعضی از آنها بوجوب اجتماع از ورود حاج عباس قلی تاوانتقی و گیل صیف خیارها اظهار انزجار نمودند و گفتند که ما بیگانه افغانهاستیم که در این چند روز در قبال خیارخانه بواسطه اقدامات مشارالیه حاصل شده

برای دخول مشارالیه در مجلسی حاضر نشدیم و در صورت ورود مشارالیه باید تمام اهل مجلس را در

مذاکرات دارالفرمانی ملی

شنبه ۱۴ شوال ۱۳۴۴

ابتداءً انعقاد مجلس در خصوص اطلاق معاندین مجلس منتشر نموده اند مذاکرات میان آمد حاجی شیخ علی از ارباب مراد صدارت عظمی که روز پنجشنبه نوشته شده بود استفسار کرد آ میرزا حسن فرستاده ششم مراد و رفتن مدیر معاینه ترمیمی را نزد آقایان و مطالبی که در عدم مسئولیت و تقصیر خود اظهار کرده بود اظهار داشت (مضمون سخن **سعد الدوله** در این موقع این بود) که لازم است مطبعمایک ها و روزنامه ها آزاد باشند لکن باید در مقابل این آزادی دیوانخانه عدلیه تأسیس و قواعد و شروطی در این موضوع معین شده باشد که هر کس نتواند بپیل نفسی مرچه بخورد بپسود و طبع نموده منتشر سازد و اگر مطلبی که موجب هتک شرف و ناموس کسی باشد طبع و نشر شود شخص منتهک بوجوب آن قواعد حق داشته باشد نویسنده و صاحب مطبعمایک را مورد مسئولیت و مواخذه و طرف اذعان قرار دهد (در خصوص نظامنامه اساسی و مطالبه آن مذاکرات شد)

سعد الدوله استفسار نمود که آیا بانک از طرف صدارت عظمی در این خصوص نوشته و اظهار شده است اکتفا میتوان کرد یا نه نویسنده عدم کفایت آنرا اظهار داشت.

سعد الدوله تمام مردم بهمن و مستقیم الدوله تعرض ننموده می گویند که شما ملاحظه ننموده و بطوریکه لازم است نطق نمی کنید لکن من ابد ملاحظه و با کسی ندارم ولی میگویم با اینکه ما هنوز نظامنامه نداریم نمی توانیم چیزی بگوئیم آنچه تا اکنون گفته ایم چیزی بجز بیهوده در این صورت خوب است تا ما اینکه نظامنامه مانیا آمده تا بمان رسیده چند روز مجلس را امرخص فرمایند تا نظامنامه داده شود. دیگر اینکه حکام ولایات برای تصرفات مالکانه که در امر حکومت ها می کنند و خیالات مستبدانه که در نظر دارند میل به پیشرفت عمل انتصاب و کلا ندارند و در این مورد مسامحه می کنند. در این خصوص فریضه ای مشتمل بر استدهای ارباب نظامنامه مجلسی و اظهار احتمال اختلال در امر مجلس بواسطه تاخیر و تمویق فرستادن آن و اظهار دلنگی از بعضی وزراء شاه عرض شد و مراد ای هم بصدارت نوشته شد که فریضه مذکور رسالت چند نفر از کلا بحضور رسد.

صدیق حضرت تنهیم این فریضه بواسطه تطویل آن با کسالت مزاج مبارک همایونی لاج نداشت.

وثوق الدوله - مطالبه و استعلام رای عموم مجلس را در ارسال و عدم ارسال آن خواستار شد.

حاجی لهنون الضرب دیشت در باره صدارت عظمی امر نظامنامه مطرح کرده و معتدل است که رئیس را طلب و احضار کنند بالاخره اکثریت آراهه بر این شد که فریضه ای بطور اختصار بحضور همایونی تقدیم شود در خصوص مراد صدارت عظمی سعد الدوله رای داد که باید این فریضه متضمن دو جمله باشد.

یکی مطالبه تعیین تکلیف و یکی اظهار مجهولیت طرف مذاکرات و خطیبات مجلس.

مهمی التجار هم در موضوع تعیین تکلیف اظهار اعتماد رای وهم قضی نموده گفت در صورتیکه ملما: بلا تکلیف باشیم و حدود و مقوق ما مجهول باشد نتیجه اجتماع ایها خواهد بود.

مخبر الملک - در موضوع مطالبه و درخواست ورود وزراء اظهار مخالفت رای نموده. گفت از طرف مجلس نباید مطالبه احضار وزراء بمجلس شود بلکه در موقع لزوم و احتیاج وزراء تعانه ها، خود وزراء باید بمجلس حاضر شوند.

مسئله بانک ملی موضوع مذاکره شد
مضمون تعلق صدراعوه در این موضوع این بود که فاطمه مردم در امر استقران داخلی و تشکیل بانک ملی ادعای همراهی و سعادت میکردند معلوم میشود تماماً الفاظ بی معنی بوده است زیرا با اینکه چند روز است اعلان بانک منتشر شد و محل فروش بلیطهای آن معلوم نشده است هنوز ده تتر زلفه و از بلیطهای آن نخریده اند در صورتیکه فقط و کلا مجلس می تواند از خود و کیان خود بیشتر از یک کرونیجا خریداری نموده و وجه آنرا کارسازی نمایند. چرا کسان خود تمام مردودا ترغیب به همراهی بدهندستی در این موضوع نمی کنید و با اینکه صدای این مجلس بشمار روی زمین و تمام دول رسیده و همه متوجه باین مجلسی و منتظر مشاهده آثار و نتایج آن هستند چرا بواسطه عدم اقدام موجبات توهین آنرا در انظار فراهم میکنید.

من بعضی از بانکهای خارجه رفتن طوری ترتیب آن منظم و معتبر و اعضاء آنها محترمند که شرکت در این بانکها اسباب افتخار است و من وقتیکه امور تأسیس بانک مرتب و شروع بشکلیت آن شد علاوه بر آنچه داده ام تمام مطالبات و نقدی خود را جمع آورده نموده در این بانک خواهم گذارد.

بل ترتیب اطمینان بانک مذاکره شده جمعی عنوان کردند که باید مردم را مطمئن نمود بمعلوم داشت که مایه اطمینان مردم چیست همه مردم پس از تحصیل اطمینان همراهی و اقدام خوانند کرد.

مخبر الملک - هیچ اطمینانی بالا تر از اقدام و مداخله مجلس در این امر نیست.

سعد الدوله - اظهار کردند که فی الواقع من از این گفتگوها و اظهارات خجالت میکشم همین مردم بودند که چند روز قبل در همراهی و اقدام در این موضوع از جان و مال میگذشتند و می گفتند که مجازاً بلاغوش کمک و امداد ننموده و پول می دهیم حالاه شده که منتظر تحصیل اطمینان هستند و هیچ اثری از اقدامات آنها ظاهر نمیشود کدام اطمینان بهتر و بالاتر از این است که خود اطمینانها را که برای تحویل داری معین شده اند و قیمت بلیطها نزد آنها جمع میشود و بیکر هداین بانک مبلغ گزاف شرکت دارند و صاحبان پول و ثروت کافی هستند.

من شخصاً بایچه ملک مالک هستم بانک در مقابل قروض من بیشرط است برای فروش و دادن اضافه قیمت آن از قروضی بایچه خودم به این بانک حاضر (پس لا اختتام این خطابه تمام مستمعین تماشای تحسین و تمجید و ترحیب نمودند)

میرزا امجد ولد - بجز اینست که اعلان خود که بوجه

موجودی ایالات مجری بر داشته میشود.

محقق الدوله - لازم است آقایان علما شاهه مؤسسين مجلس در موافقت معينه روى متباير مردم را ترغيب و تعريض و تهيج و تحريك بهرامى در تشكيل بانك نمايند و بهتر اين است كه محاضرين اين امر از اقدامات فاسده بى نتيجه خود دست بكشند سپس در ماده اصلاح بوجه سه آتیه عنوان مطلب كرد .

آقا میرزا محسن - سؤال كرد كه آیا اقدام در اصلاح بوجه از طرف مجلس بهتر است يا مطالبه اصلاح آن .
سعدالدوله - عقیده خود را در این موقع اینطور اظهار داشت كه مطالبه و اظهار اصلاح این امر پس از تأسیس و ترتیب بانك مناسب تر است و پیشرفت نزدیک تر است جمعی این عقیده را تصویب كردند .

مذاكرات مجلس شورای ملی ایران
پكشینه ۱۵ شوال
جواب تلگرافات اطراف ولایات بمضامین ذیل قرائت و نزد صدارت مظلّمی ارسال كشت در جواب تلگرافات یزد و كرمان از ایالت خوا ته بودند كه وكلا را زودتر روانه كنند نظام نامه هم ارسال شده بود .

جواب گرامشاه اظهار امتنان و تمجیل در ارسال وكلا بود
در جواب كردستان كسانرا كه حق اظهاررای در انتخابات نداشتند از قبیل اهالی نظام و غیر هم معین كرده بودند .

اسلامیه میرزا - بعضی از ملاكین كه صاحب منصب افتخاری هستند چگونه میشود آنها را از حق رای در انتخابات محروم نمود .
جواب گرامشاهان هم اظهار امتنان و تمجیل در ارسال وكلا بود .
تلگرافی از علمای اصفهان بسلامی طهران مخابره شده بود قرائت شد .

جواب تلگراف مظلّمین صیادان انزلی باین مضمون قرائت شد كه هرايش كتبی و تلگرافی شما بتوسط صدارت عظمی حضور هما بونی تقدیم شد قرارتنامه لیانازوف از قرارداداری بنجوتومان بسته شده دوسال قبل باقدمات اولیا دولت علیه محض مراعات صیادان هزارى دو تومان علاوه بر بنجوتومان شده فعلا مخالفت باقرارتنامه غیرممکن است .

آقا میرزا سید محمد - مخابره این جواب را صلاح ندانسته اظهار داشت اجبار صیادها بفروختن ماهی بیتی معین و مشخص برخلاف رضای آنها مخالف حق و قانونست و این قرار نامه شامل اجبار آنها نخواهد شد زیرا هر كس نمی تواند کسی را مجبور بفروش چیزی بکند یا ملك فیرا بفروشد یا امتیاز خرید و فروش ملك فیرا بدهد موافق قانون شریعت مطهره هر كس می تواند در ملك معین خود بر حسب میل خود تصرفات نماید و اختیار ملك صاحب ملك با خود است .

حسن علیخان - چون در امتیاز نامه لیانازوف قرارداد شده كه هريك از طرفین دولت علیه و سكهپانان از قرارداد تخلف نمایند پنجاه هزار تومانی پدیدگري بدهد معلوم میشود نسخ قرار داد ممكن است .

آقا میرزا سید محمد - اظهار داشت كه اشخاصی داوطلب این امتیاز هستند كه سه مقابل اجاره لیانازوف را بدولت می دهند و آن پنجاه هزار تومان را هم تعیل میكنند هر روزه برای من و آقای سید عبدالله تلگراف تشكی و نظلم در این موضوع می رسد لازم است مجبلا فراری در این باب داده شود .
(در خصوص حاجی عباسقلی و كیل خبازها گفتگو بمیان آمد)

آقا سید حسین - اظهار داشت كه خبازها میخواهند و كیل تعیین كنند حاجی عباسقلی كه بمجلس حاضر نمی شود .
محقق الدوله - گفت باید استعفاى كتبی حاجی عباسقلی بمجلس برسد بعد بجای مشاورایه و كیل معین نمود .

بعضی گفتند علاوه بر این كه حاجی عباسقلی چند روز است بمجلس نیامده خیانت هم كرده است (در باب اعلان منتشره از طرف معاهدین مذاكره شد)

محقق الدوله - اظهار داشت جوابی كه از صدارت مظلّمی بوزارت انطباعات در این موضوع رسید كافی نیست .

آقا میرزا محمود - عنوان نمودند كه مدیر مطبوعه بمنزله ایشان آمده اظهار كرده است كه مجلس را احضار كنند تا من صاحب اعلان را ارائه كنم .

حاج محمد تقی شاهرودی - چون بردن این اعلان از طرف مجلس بمطبوعه امر بزرگى است باید كاملا در این موضوع رسیدگی شود .

حاج سید نصرالله - چون صاحب اعلان ارتكاب در امر خلاف نموده باید در این امر رسیدگی شده و نویسنده آن معلوم و بدو جهت تنبیه شود یکی آنكه بر ضد مجلس اعلان منتشر نموده دیگری آنكه نسبت ایثرا به مجلس داده است .

مسئله بانك ملی موضوع بحث شد
آقا میرزا ابوالحسن خان - مقصود من از اینكه سابقا كنتم برای تاسیس بانك اطمینان عمومی لازم است نه اینست كه مردم تصور كرده اند بلكه ما میگوئیم اطمینان بانك مجلس است و اطمینان مجلس نظامنامه باید نظامنامه بدست بیاید تا تاسیس بانك بسرعت پیشرفت حاصل كند . از فارس خبر داده اند كه پس از وضعه و ارسال نظامنامه امداد و همراهی فوق العاده به بانك ملی خواهد نمود فعلا هزاره صد پنجهزاری برای شركت شخص خود در بانك حاضر كرده ام پنجهزار تومان هم از طرف كسی دیگر حواله بارباب جمشید موجود است لکن مشروط بر آنست كه تاوقت آوردن نظامنامه بحال توقیف بنامه در صورت وصول نظامنامه تشكيل بانك تعویب بانك شود و اگر وجوهات نباشد بطور اهانه داده شود دوپست تومان از طرف من و بانك دو تومان از طرف صاحب پنجهزار تومان تقدیم میشود .

حاج معین التجار - كلیه بنابر این است كه تمام وجوه بطور امانت ضبط و جمع شود و پس از آمدن نظامنامه بصارف لازم است كه مهتم آنها بمصرف حقوق فثون است برسد . بصدارت عظمی اظهار شده است كه تا نظامنامه وضعه نشود كلیه ازمایش نمیرود .

صدیق حضرت - در ترتیب بوجه چه اقدامی شده است .

رئیس - تا كتون اقدام نشده است .
(امر قصابخانه مطرح مذاكره شد)

رئیس - لایحه وزیر مخصوص در خصوص چوبدارها و قصاب خانه به مجلس فرستاده اند .

عین مراسم كه در خصوص طلب چوبدارها و ترتیب قصاب خانه بعنوان صدارت مظلّمی فرستاده بودند نزد من فرستاده اند قراردادى با ذبیح الملك رئیس و سایر ریش سفیدان مباشرین قصابخانه معین شده مشار الیهم سه ماهه عمل قصابخانه را تمدد و قرار داد كرده اند كه بترتیب ذیل اقدام و مرتب نمایند .

۱ - گوشت را بچهار قیمت در ایام سال بدون كسر و نقصان بفروش برسانند ، در ماه شوال يك چهاريك بیست و دو شاهی . ماه ذیقعد شش شاهی . ذیحجه هفت شاهی ، صفر و ربیع الاول سی شاهی ، ربیع الثانی شش شاهی ، جمادى الاول بیست و دو شاهی ، جمادى الثانی و رجب يكقران ، شعبان و رمضان چهار شاهی .

۲ - كسى غیر از قصاب حق كشتار ندارد و اگر بشود ضبط قصابخانه خواهد شد .

۳ - در باب پوست و روده خود قصاب مختار است .

۴ - از صنف نصات احدی حق كشتار در غیر قصابخانه ندارد .

۵ - دلال حق مداخله ندارد .

۶ - بقیه هجده هزار تومان طلب چوبدارها ده روزه خواهند پرداخت .

۷ - سی هزار تومان طلب چوبدارها را پس از يكسال از قرار اقساط كارسازی می نمایند .

حاج محمد اسمعیل - رای عمومی را در این باب خواستار شدند اغلب اهل مجلس اظهار عدم رضات وانكار نمودند .

آقا سید عبدالله - اظهار كرد كه اگر بباشرت ذبیح الملك رئیس قصابخانه بقیمت ده شاهی بفروش برسد قبول نخواهد شد .

حاج محمد اسمعیل - پس از چند روز دیگر اگر این ترتیب یا ترتیبی سهلتر تمهید كردند و مورد قبول مجلس شدنها والا خودمان فراری در این باب خواهیم داد .

اقتب وكلا اظهار كردند كه آن ترتیب را نمی توان قبول كرد در صورتی كه كسى بقیه بیست و هفت روزه این امر را قبول كند باید قبول كرد . لایحه از طرف مجمع متحدین طلاب باین مضمون فرستاده شده بود كه این مجمع در هرامه بایشرفت مقاصد مجلس تا همه جا حاضرست و در اصلاح امران و اقدام در تاسیس بانك ملی كمال تشكر را از مجلس دارند و لازم است كه از طرف مجلس در ارسال نظامنامه تا كیدات لازمه بشود .

مذاكرات مجلس شورای ملی
سه شنبه ۱۷ شوال

سعدالدوله (پس از ورود) حالا وقت ورود خجالت نمیکشیم (بلاخطه موقوف شدن توضیحات رسمی) امیدوارم بعد از این وقت برخاستن هم خجالت نداشته باشیم .

رئیس - اگر چه این مجلس بر حسب ظاهر تقدیمتی نکرده لکن باطناً خجالت بسیار بملت کرده است .